

OLIVIER KRAMSCH

DETENTIEKAMP EUREGIO MAAS-RIJN

In ons tweede nummer van De Klokkenluider staat Olivier Kramersch centraal, een stedelijke planner verbonden aan het Nijmegens Centrum voor Grensonderzoek. Kramersch doet al jaren onderzoek naar de manier waarop de Euregio Maas-Rijn wordt weergegeven door kaarten. Hij ontdekte dat deze kaarten allesbehalve natuurgelouwe weergaven zijn van de Euregio. Zij belichamen integendeel steeds een bepaalde politieke visie over de Euregio Maas-Rijn. In die zin zijn zij een machtige vorm van propaganda.

Kaarten liegen

Iedereen kent wel de vele verschillende kaarten van de Euregio Maas-Rijn: van de officiële kaarten van de Stichting Euregio Maas-Rijn tot kaarten voor toeristische of promotionele doeleinden. Als planner en geograaf ben ik gefascineerd door dergelijke kaarten. Ik bestudeerde dan ook al kaarten van talrijke Euregio's waaronder ook de Euregio Maas-Rijn.

Mijn belangrijkste ontdekking op dit vlak was dat de kaarten van Euregio's op een heel specifieke manier liegen. Niet alleen omdat zij een plaatsvervanger zijn voor de Euregionale realiteit, en in die zin deze realiteit steeds verkeerd of gebrekkig representeren. Ik ontdekte dat kaarten van Euregio's zo ontworpen zijn om een consensus te genereren over een specifieke opvatting van de Euregio in kwestie. En met dit laatste dompelt een onschuldige kaart ons tot onze nek in de politiek.

Kaarten zijn niet alleen een stand-in voor de realiteit, maar bouwen ook een consensus over toekomstige, politieke doelstellingen

De politieke agenda van kaarten

Als Euregio-scholar is het mijn belangrijkste taak om deze politieke dimensie van kaarten van de Euregio Maas-Rijn bloot te leggen. Neem bijvoorbeeld de manier waarop deze de beeldtaal van de kaarten van natiestaten nabootsen. De kaarten hebben veelal scherp afgelijnde grenzen tussen een binnen en buiten.

Wat buiten de Euregio valt wordt vaak niet eens ingekleurd. Van de andere kant worden de verschillende samenstellende delen van de Euregio in schaduwen van dezelfde kleur gepresenteerd. Dit laatste om een homogeniteit of minimale verschillen te suggereren. Of wat te denken van de buitensporige weergave van topografische of natuurlijke zaken op kaarten van de Euregio Maas-Rijn? Opnieuw is de politieke betekenis hiervan duidelijk. De natuur of topografie stopt niet aan de natielgrenzen. Door deze zaken te accentueren wordt de suggestie gewekt dat de Euregio Maas-Rijn één homogeen gebied is. De grenzen tussen de verschillende natiestaten van de Euregio's verdwijnen daarentegen in het niet als kunstmatige barrières van een natuurlijke, landschappelijke eenheid. En nog een laatste voorbeeld. Iedereen kent vast de metrokaart die werd gemaakt van de Euregio Maas-Rijn, met alle grensoverschrijdende openbare vervoersverbindingen. De suggestie wordt hiermee gewekt van de Euregio als één, functionele metropolitaans gebied. Dit in schril contrast met de realiteit. Iedereen die al eens via het openbaar vervoer door de Euregio reisde, weet dat dit een frustrerende en tijdrovende ervaring is.

Nodig zijn kaarten van de Euregio Maas-Rijn die de verschillen of tegenstrijdigheden in de regio niet gladstrijken, maar juist zichtbaar maken wat verdrongen wordt

Kaarten als oplossing voor een democratisch tekort

Wat is nu mijn fundamentele probleem met dit soort, schijnbaar onschuldige, cartografische technieken? Het probleem is dat zij worden ingezet om politieke problemen op te lossen. Ik doel dan met name op het legitimiteitsprobleem van de Euregio's, waaronder ook de Euregio Maas-Rijn. Het is voor mij een uitgemaakte zaak dat Euregio's hetzij een eurocratische creatie zijn, hetzij instrument van het bedrijfsleven. Voor het overige is het onduidelijk wat de bestaansreden is van de Euregio's. Zij worden in ieder geval niet gedragen door de burgers van de Euregio, wat toch de basis zou moeten zijn in een democratische samenleving. Euregionale instellingen, zoals de Stichting Euregio Maas-Rijn, lijden zo aan de typische kwaal van de EU: haar democratisch deficit.

Welnu, mijn stelling is dat de hierboven beschreven cartografische tactieken dit democratische deficit verdoezelen. De kaarten moeten de Euregio Maas-Rijn neerzetten als een vanzelfsprekende, natuurlijke eenheid. Het probleem is dat elke politieke discussie over het nut en voordeel, of het maatschappelijke, democratische draagvlak van de Euregio hiermee

wordt afgesloten. De kaarten functioneren als de materiële legitimatie van het bestaan van de huidige Euregionale instellingen. Deze instellingen die al elk democratische draagvlak missen, worden zo buiten elke discussie gehouden. De Euregionale instellingen worden door de kaarten 'genaturaliseerd'.

Een alternatieve kaart van de Euregio Maas-Rijn

Wat zou dan een betere kaart zijn van de Euregio Maas-Rijn? Het belangrijkste is dat de verschillen of contradicties in grensgebieden zoals de Euregio niet langer verdoezeld worden door geslepen cartografische technieken. Integendeel, alternatieve kaarten van de Euregio Maas-Rijn zouden juist die aspecten van de Euregionale ruimte moeten weergeven die onzichtbaar zijn – in de realiteit of op de gebruikelijke kaarten. Dat is per slot van rekening toch de functie van een kaart?! Op die manier dragen kaarten bij aan een beter begrip van de Euregio's en maakt het een fundamentele politieke discussie erover mogelijk. Denk bijvoorbeeld aan de befaamde kaart van de EU met alle detentiecentra waar immigranten worden vastgehouden in afwachting van hun repatriëring. Op die kaart zien we hoe ook de Euregio Maas-Rijn enkele van dergelijke kampen huisvest op haar grondgebied. Wat dergelijke kaart zo interessant maakt is dat zij wijst op een meer betekenisvolle binnengrens van de Euregio Maas-Rijn die op geen andere kaart te ontdekken valt. De detentiecentra markeren immers geen grens tussen twee natie-staten binnen de Euregio. Ze markeren een grenszone tussen 'Fort Europa' en de rest van de wereld. Het is in deze overgangszone dat de vaak onschuldige gedetineerden zich bevinden.

Olivier Kramersch nam deel aan het Euregionaal Forum in het Centre Céramique in Maastricht op 21 november 2007

LEERMOMENTEN

→ **Beschouw kaarten van de Euregio Maas-Rijn nooit als onschuldige weergaven van de realiteit. Speur steeds naar bepaalde politieke doelstellingen in kaarten van de Euregio Maas-Rijn.**

→ **Stel je steeds de vraag bij kaarten van de Euregio Maas-Rijn wat niet op de kaart wordt weergegeven. Wat is weggelaten of blijft onzichtbaar?**

→ **Wees je steeds bewust van de achterkant van het utopische discours over het vervagen van de grenzen in de Euregio Maas-Rijn. Deze worden pas mogelijk gemaakt door het oprichten van nieuwe, hardere grenzen binnen en buiten Europa.**